

URBANISTINĖS STRUKTŪROS IR PASTATŲ, JŲ STOGŲ TIPOLOGIJA

1 pav. Organiškai susiklosčiusi struktūra

2 pav. Senamiesčio pastatai ir jų stogai. Šaltinis – bing.com/maps

Senamiesčio pastatų stogams būdingas ir ypač svarbus, vientisą visos teritorijos charakterį formuojantis bruožas yra keraminių čerpių stogo dangos naudojimas.

3 pav. Suplanuota stačiakampė struktūra

4 pav. Naujamiesčio vaizdas iš viršaus. Šaltinis – bing.com/maps

Naujamiesčio dangų ir formų įvairovė labai didelė. Įvairuoja čerpių ir skarda, didesnio kampo šlaitiniai ir sutaptinti, mažo kampo „paslėpti“ šlaitiniai stogai ir stogo terasos.

5 pav. Miesto sodo privačių namų rajonas

6 pav. Senamiesčio pastatai ir jų stogai. Šaltinis – bing.com/maps

Žaliakalnyje, kuris vystėsi daugiausiai tarpukariu, charakterį kuria tuo pačiu periodu statyti gyvenamieji namai, kuriems būdingi šlaitiniai stogai, taip pat eksploatuojamos palėpės. Skiriasi stogų formos svarba ir raiška tarptautinio stiliaus pastatuose ir tautinio ar vadinamojo šveicariško stiliaus pastatuose.

ISTORINĖS STOGŲ DANGOS

7 pav. Kauno senamiestis, Vilniaus gatvė, matyti medinė stogo danga. Iš autc.lt

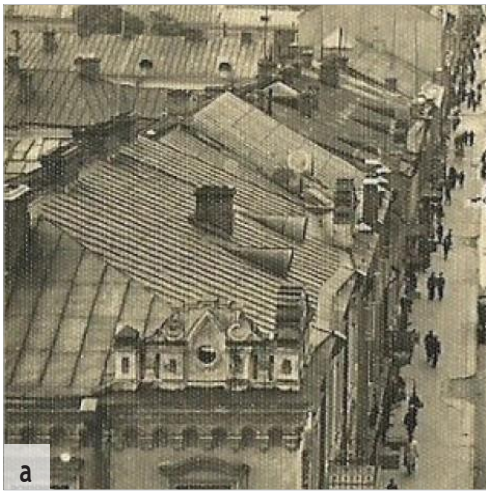
Iki 19 a. II p. medinės konstrukcijos stogai dažniausiai buvo dengti medinėmis dangomis (gontais, skiedromis, lentelėmis) arba stiegėmis – čerpėmis.

8 pav. Archeologinių kasinėjimų metu rastos čerpės. Šaltinis – Mindaugas Bertasius, „Dingęs miestas. Viduramžių Kaunas archeologinių tyrimų duomenimis“, KTU leidykla „Technologija“, 2013

9 pav. Olandiško tipo čerpių stogo danga, Maironio namai. Šaltinis – blogspot.com

a

b

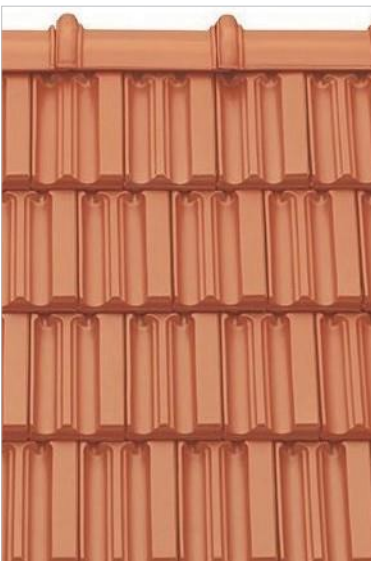
c

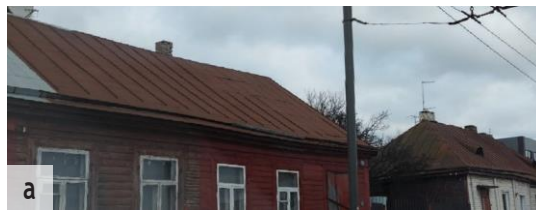
d

10 pav. Kauno stogai 19 a. II p.–20 a. Šaltiniai: a, d – miestai.net; b, c – Martyno Plepio fotografijos.

19 a. II pusėje dominuoja medinės konstrukcijos. 20 a. plačiau naudojamos gelžbetoninės, metalinės stogų konstrukcijos, išplinta skardinė stogų danga. Tebenaudojamos olandiško tipo čerpės. 20 a. pradžioje čerpes imta gaminti pramoniniu būdu (falcinės čerpės). Tarpukariu pradėta naudoti bituminė ruloninė danga (pvz., Tyrimų laboratorijos pastato stogai buvo dengti ICOPAL firmos rulonine danga). Tuo metu tokia danga nebuvo labai populiari, nes (palyginti su čerpėmis) nebuvo ilgaamžė.

11 pav. Falcinių čerpių danga. Iš tondach.pl

a

b

12 pav. Vilijampolė 20 a. pradžioje (b) ir dabar (a) Šaltiniai: a – Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus nuotr., b – S. Bugenienės nuotrauka.

a

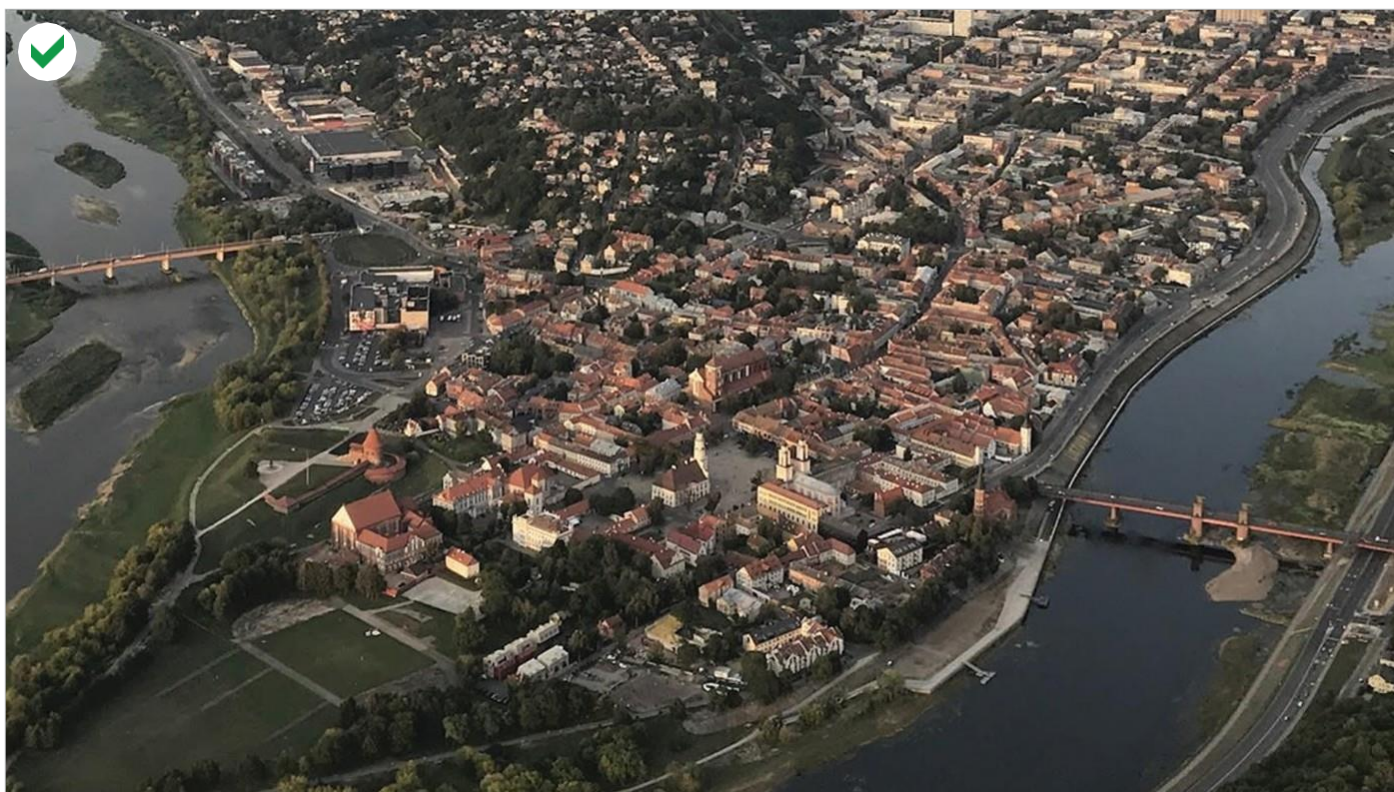

b

13 pav. Skardiniai stogai Žaliakalnyje, Perkūno al. Šaltiniai: a – A. Aasiljevo nuotrauka iš KTU ASI, b – S. Bugenienės nuotrauka

TINKAMAI PARINKTA DANGA IŠLAIKO VIENTISUMĄ

Senamiestyje dominuojanti keramikinių čerpių stogų danga sukuria vientisą teritorijos charakterį.

14 pav. Kauno senamiesčio stogai. Ž. Šimkutės fotografija.

Buvusi raudono molio falcinių čerpių danga (15 pav., dešinė stogo dalis). Dalis dangos (15 pav., kairė stogo dalis) pakeista tamsiai rudų olandiškotipo blizgių čerpių danga.

15 pav. Neišlaikytas stogo vientisumas. S. Bugenienės nuotrauka.

16 pav. Neišlaikytas pastato vientisumas. S. Bugenienės nuotrauka.

Tarptautinio stiliaus pastatui netinkamai parinktas stogo dangos tipas – tamsios blizgios olandiškotipo čerpės. Originalaus stogo danga nebuvo matoma, nes stogas buvo įrengtas už parapeto. Netinkamai pakeista ir stogo forma.

ISTORINĖS STOGŲ FORMOS

17 pav. Kauno stogų nuolydžio kampai: a – status, gotikinis, b – nuožulnesnis, klasicistinis, c – įvairūs, eklektiniai. Šaltiniai: a, c – autc.lt, b – miestai.net

Tyrimais nustatyta, kad XV–XVII a. stogų šlaitai siekė 60–65 laipsnių kampą, nuo Renesanso kampas pasiekė 45 laipsnius, kol XIX a. įsivyravo minimalaus 27–37 laipsnių šlaito stogai. Būdingi puošnūs frontonai ir frontonėliai, bokšteliai.

Būdingą laužytą formą turėjo barokiniai stogai (18 pav.).

18 pav. Maironio namų barokinis laužytas stogas. Iš saltiniai.info

19 pav. Mažo nuolydžio kampo stogas nuo gatvės nematomas pro aukštą parapetą. M. Plepio fotografijos.

Stogų formų įvairovė 1919–1940 m. tampa labai plati. Pradedamos plačiau naudoti gelžbetoninės konstrukcijos, sutapdinti stogai, stogo terasos. Tarptautinio stiliaus pastatuose stogų architektūra nedominuoja, dažnai yra nematoma – šlaitinio stogo kampas nedidelis, konstrukcija paslepia už aukšto parapeto (19 pav.).

20 pav. Už aukšto parapeto paslėptas šlaitinis stogas. Martyno Plepio fotografija.

21 pav. Sutapdintas stogas. M. Plepio fotografija.

Kartais šlaitinio stogo konstrukcija už parapeto įrengiama taip, kad sukuria sutapdinto stogo vaizdą (20 pav. – paslėptas šlaitinis stogas, 21 pav. – sutapdintas stogas).

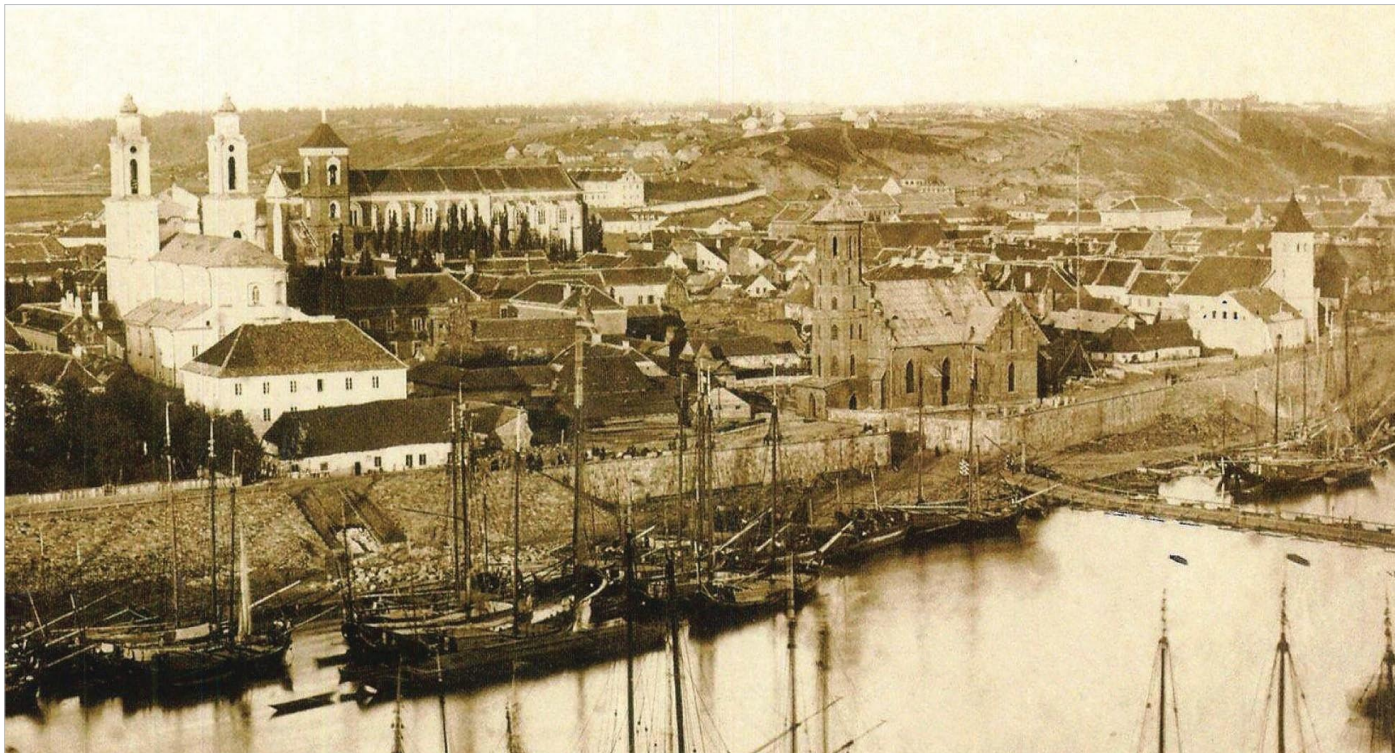

22 pav. Laužto profilio šlaitinis stogas. M. Plepio fotografija.

23 pav. Laužyto profilio, išraiškingo tūrio šlaitinis stogas. M. Plepio fotografija.

Kai kuriuose tarptautinio stiliaus pastatuose naudojamas ir laužtas stogo profilis (22 pav.). Priešingai tarptautiniam stiliui, stogai ir jų elementai labai ryškūs ir svarbūs yra tautinio ar vadinamojo šveicariško stiliaus pastatuose (vilose, vasarnamiuose ir kt., 23 pav.), būdingos mansardos, įkirsti stoglangiai.

STOGLANGIAI, JŲ ISTORINĖ RAIDA

24 pav. Kauno senamiesčio stogai senoje fotografijoje. Šaltinis: miestai.net.

Pastogės iki 20 a. pr. dažniausiai buvo negyvenamos, tačiau manoma, kad dažnai palėpių funkcija buvo skirta prekėms ar medžiagoms, daiktams sandėliuoti, pastogė tapdavo ir sausa patalpa grūdams saugoti. Prekes ir medžiagas į pastoges kartais užkeldavo nedideliais, ant stogo sumontuotais keltuvais.

a

b

c

d

e

25 pav. Maži Kauno stogų stoglangiai, nuotraukų fragmentai. Šaltinis: miestai.net.

Kita pagrindinė pastogės funkcija – pastato gyvenamų patalpų mikroklimato užtikrinimas. Joje buvo įrengtos angos – nedideli stoglangiai (vėdinimui), jos buvo uždaromos ar atidaromos pagal sezoną: žiemomis pastogės padėdavo sulaikyti šilumą, vasaromis (vėdinant) pastato pagrindines patalpas saugodavo nuo kaitros.

26 pav. 20 a. pradžioje pristatytos stogdėžės senose fotografijose. Šaltinis: miestai.net.

19 a. pb., daugiausia tarpukario laikotarpiu dėl spartaus miesto gyventojų skaičiaus augimo namų palėpės pradėtos intensyviai naudoti gyvenimui, įrengiant tūrinius stoglangius ar net masyvias stogdėžes.

27 pav. Tarpukariu projektuotų namų pastogės. Šaltiniai: a, c – Martyno Plepio fotografijos, b – Balio ir Vandos Sruogų namai, mairioniomuziejus.lt nuotrauka.

Naujai projektuojamų gyvenamųjų namų pastogės taip pat dažnai buvo pritaikomos įrengiant vadinamuosius tarnaičių kambarius, kambarius nuomai, taip pat ūkinėms reikmėms (įrengiant sandėliukus, skalbyklas ir pan.) Stoglangiai dažnai utilitarūs, nedominuoja fasaduose (27 pav. b, c), išskyrus tautinio ar šveicariško stiliaus pastatuose, kuriuose jie tampa svarbiu šlaitinio stogo elementu (27 pav. b).

28 pav. Tarpukariu projektuoti visuomeniniai ir administraciniai pastatai. Martyno Plepio fotografijos.

Tarpukario (1919–1940 m.) visuomeniniuose, administraciniuose ir pan. pastatuose dažnai projektuoti įmantrios architektūros stikliniai stoglangiai.

STOGO FORMA – ARCHITEKTŪROS RAIŠKOS PRIEMONĖ

Istorinių pastatų stogų formą siekiama keisti dėl buitinių, techninių ar ekonominių priežasčių. Tokie stogo formos pakeitimai neigiamai paveikia viso pastato ir jo aplinkos autentiškumą.

29 pav. Dažnai keičiamos stogų formos. Šaltiniai: a, b, d – S. Bugenienės nuotraukos, c – miestai.net, e – bing.com/maps, f – kaunas.lt, g ir h – M. Plepio fotografijos.

Šlaitinis stogas, įrengtas sutapdinto ar paslėpto stogovietoje, pakeistų pastato architektūrą.

Laužyto šlaitinio stogo pakeitimas tiesiu šlaitiniu pakeistu būdinga šio tipo modernizmo pastatams architektūrą.